



Helle Lykke
Nielsen

Lektor, *ph.d.*
Center for Mellemøst-studier, Syddansk Universitet
hln@language.sdu.dk

Kronikken

Ikke et ord om minoritetssprog

Svensk sprogpolitik anfører at alle har ret til et sprog, herunder “at udvikle og bruge sit eget modersmål og nationale minoritetssprog” (Bästa sproget, sammenfatningen, s.1). I praksis betyder det at der skal udgives flere børne- og ungdomsbøger på andre sprog end svensk, laves et børnebogs-katalog over bøger på minoritetssprog, og lægges vægt på modersmålsundervisning og svensk som andetsprog. Norsk sprogpolitik konstaterer at Norge “i endnu højere grad end i dag vil være et multi-etnisk og mangesproget samfund”, og at norsk [ikke] må true og fortrænge minoritetssprog (...) fra de domæner, hvor de har deres retmæssige plads og funktion” (Norsk i hundre, sammenfatning, s.1).

Den danske debat, derimod, forbigår minoritetssprogene i tavshed: Dansk Folkepartis forslag til folketingsbeslutning om forberedelse af en dansk sproglov, som blev fremsat 6. december 2006, nævner intet om minoritetssprog i deres oplæg, og ser man på regeringens seneste sproglige redegørelse fra 2004, der er udarbejdet af Kulturministeriet, er hele fokus lagt på at fremme dansk, fra sprogstimulering af tosprogede småbørn til udvikling af dansk fagterminologi ved de danske universiteter.

Og når regeringen endelig tar ordet minoritetssprog i sin mund, betyder det såmænd tysk, og til nød grønlandsk og færøsk. Danmark ratificerede i september 2000 Den europæiske pagt om regionale sprog eller mindretalssprog, den såkaldte Sprogpagt, og skal derfor løbende lave statusredegørelser for hvordan vi behandler minoritetssprog. Den seneste redegørelse kom i 2006 og leverer på 37 sider en indgående beskrivelse af hvordan den danske stat ved hjælp af betydelige kontante tilskud sikrer at det tyske mindretal i Sønderjylland på ca. 15.000 personer ikke lider nogen kulturel eller sproglig nød (Denmark's Second Report on the European Charter for Regional or Minority Languages, 2006). Grønlandsk og færøsk derimod er undtaget fra sprogpagten, ifølge regeringen fordi disse sprog er velbeskyttede gennem diverse hjemmestyreordninger, og fordi hverken grønlandske eller færøske politikere angiveligt ønsker at blive omfattet af sprogpagten (s. 5-6). Alle andre minoritetssprog i Danmark – arabisk, somali, tyrkisk, urdu og andre, der tilsammen tales af omkring 200.000 mennesker – er ikke omtalt med ét ord.

Hvem skal betale?

Fortielsen af andre minoritetssprog end tysk, grønlandsk og færøsk er næppe nogen tilfældighed. Regeringen har sandsynligvis ikke nogen intentioner om at fornægte indvandrerbørns ret til at bruge deres modersmål – dertil er Danmark bundet op af alt for mange traktater og konventioner, og alene henvisningen til at sprog er omfattet af menneskerettighederne ville gøre den slags argumentation selvmordelig. Nææh, det springende punkt er snarere hele diskussionen om hvad retten til at bruge et modersmål som ikke er dansk, egentlig betyder i praksis – eller sagt på en anden måde: hvem der har ansvaret for at retten til sprogvedligeholdelse af andre sprog end dansk kan realiseres. Er det individet, altså indvandrerne selv, eller staten? Til sammenligning kunne man jo overveje om retten til at blive behandlet for sin hjertelidelse inden for X antal uger, var noget værd hvis ikke denne ret blev fulgt op af konkret mulighed for behandling på et sygehus, enten her eller i udlandet.

Nu kunne man jo mene at regeringen allerede har taget stilling til den problematik, da den i 2002 afskaffede statsstøtten til modersmålsundervisning. Det betød nemlig i praksis at en meget stor del af modersmålsundervisningen i indvandrer-sprog ophørte, bortset lige fra den der tilgår hollandske bønderbørn hvis forældre har købt landbrugsbedrifter her i landet – her har Danmark nemlig en europæisk forpligtelse til at yde undervisning. Men ved nærmere eftersyn var afskaffelsen af statsstøtten ikke nogen klar politisk udmelding: Regeringen tog nemlig ikke stilling til hvem der har ansvaret for at skabe rammerne for at denne ret fik et indhold, men skød bare ansvaret for betalingen – og dermed også for at afgøre spørgsmålet – fra sig. Så var det op til de enkelte kommuner og deres betrængte økonomi at afgøre den sag, og regeringen blev fri af den vanskelige balancegang det nu engang er at overholde traktater om sproglige rettigheder på den ene side, og betale for det på den anden. At det var en af Dansk Folkepartis mærkesager at afskaffe modersmålsundervisningen, har utvivlsomt hjulpet på regeringens vilje til at skubbe problemet fra sig.

Minoritetssprogenes dynamik

At minoritetssprog trods fortielser og manglende penge til modersmålsundervisning lever i bedste velgående i Danmark, er der mange eksempler på. Vi har de første 10 arabiske skoler samt en række tyrkiske og pakistanske, der ganske vist alle sammen underviser på dansk, men også har flere timer i arabisk, tyrkisk, somali og urdu på skemaet. Og søgningen om at komme til at studere minoritetssprog ved universiteterne er klart stigende, i hvert fald når det gælder arabisk, ganske som vi ser det i andre dele af verden: I USA er antallet af universitetsstuderende i arabisk steget med 92,3% fra 1998 til 2002 – en stigning der har været undervejs op igennem 1990'erne – mens moderne hebraisk er steget med 28%, japansk med 21,1% og kinesisk med 20% (Welles, 2002, s. 13). Der er ikke lavet tilsvarende nationale statistikker for minoritetssprogene i Danmark, men tal fra Syddansk Universitet viser en stigning på 460% fra 1992 til 2005 i søgningen til arabiskstudierne.

Der er også vækst de steder hvor det giver mening at benytte minoritetssprog. Antallet af moskeer er stigende i Danmark, og selv om fredagsbønnen hyppigt foregår på dansk eller engelsk for at tage hensyn til de sprogligt forskelligartede grupper der deltager i seancerne, er der en tendens til at moskeerne "specialiserer" sig efter sprog og kultur: I Odense har vi f.eks. både en arabisk, en tyrkisk, en somalisk og en pakistansk moske med gode muligheder for at dyrke det fælles sprog. Folkebibliotekerne er et andet eksempel: Her har man voksende bestande af bøger og aviser på minoritetssprog, og adgang til et indvandrerbibliotek – eller "bibliotekscenter for integration", som det hedder på nydansk – som har til formål at betjene de etniske minoriteter i Danmark med bøger, aviser, tidsskrifter og musik fra hjemlandene. Folkebibliotekerne har også lavet særlige websteder med information på op til 15-20 minoritetssprog om alt fra asyl og uddannelse til social service og medier (se f.eks. FINFO).

Og det er ikke kun universiteter, moskeer og folkebiblioteker der arbejder systematisk med minoritetssprog. Både DR, Skatteministeriet, Undervisningsministeriet og de store kommuner har vejledninger på f.eks. arabisk, tyrkisk og somali om alt fra licens, integrationspolitik og iværksætterkurser til fritidsaktiviteter og håndhygiejne. Københavns kommune har endda en borgerrådgivning, der på arabisk, serbo-kroatisk, tyrkisk og urdu bl.a. vejleder i brug af klagesystemet og mægler i sager om diskrimination. Der er også virksomheder der har indset nytten af at kunne kommunikere på minoritetssprog: TDC reklamerer f.eks. med at de har arabisk kundeservice, hvor de besvarer telefon- og mail-henvendelser på arabisk, hvilket ifølge virksomheden skulle være både tids- og pengebesparende. Alt sammen er det gode og fornuftige tiltag der falder ind under kategorien kunde- og borgerservice, men som åbenbart ikke har nogen plads i oplægget til en dansk sprogpolitik. På interessant vis lever sådanne initiativer netop op til regeringens handleplan fra 2005, der ønsker at sætte fokus på betydningen af ordentlig kommunikation og effektmålinger af offentlig kommunikation, der kan sikre at budskaber når ud til målgrupperne. Men erkendelsen af at man altså også må tage andre sprog end dansk i brug for at nå sådanne mål, forbigås i tavshed.

Verden ifølge Dansk Folkeparti

Om brugen af minoritetssprog ligefrem breder sig i Danmark, kræver en større og mere systematisk undersøgelse, men i hvert fald kan man konstatere at visse minoritetssprog er blevet mere synlige i det danske landskab i de sidste 10 år. Og måske er det netop det Dansk Folkeparti vil til livs, når de i bilag 1 til deres forslag om forberedelse af en dansk sproglov lidt kryptisk anfører at "Offentligt tilskud til oversættelse til fremmedsprog, der tilsigtes benyttet indenlandsk over for danske statsborgere i brochurer, radio, fjernsyn, til skiltning og på internet, bortfalder." (Forslag til folketingsbeslutning om dansk sproglov, B56, bilag 1, pkt. II). For hvem skal så betale for de brochurer og vejledninger om fritidsaktiviteter, ældreomsorg, licensbetaling og sukkersyge der i dag foreligger på minoritetssprog?

Dansk Folkeparti er tydeligvis godt klar over at man ikke helt kan fjerne den sproglige støtte til minoriteter, for de erkender i bemærkningerne til lovforslaget at man undtagelsesvis må sørge for “nødtørftig underretning af udlændinge på gennemrejse” og “begrænset tolkningsbistand til asylansøgere, der endnu ikke har modtaget dansk opholdstilladelse”. Men har man først opnået dansk opholdstilladelse, “må muligheden for gratis tolkningsbistand være ophørt, ud over hvad efterforskning iværksat af retsvæsenet eventuelt måtte nødvendiggøre.” (Forslag til folketingsbeslutning om dansk sproglov, B56, bilag 1, pkt. II) Det skal med andre ord være slut med offentlig støtte til alle de initiativer over for minoritetsgrupper i Danmark der ikke har at gøre med kriminalitet – hvis det altså står til Dansk Folkeparti.

Man kan med god ret spørge om det er klog politik at lade som om der ikke findes minoritetssprog i Danmark, endsige søge at skabe flest mulige barrierer for at disse sprog kan fungere som kommunikationsmiddel mellem det offentlige og indvandrergupper. Ikke blot hindrer en sådan tilgang til dansk sprogpolitik at regeringen kan opfylde sin kommunikationspolitik og sine borgerforpligtelser, men den er også med til at forhindre at vi i Danmark kan realisere en del af det globaliseringspotentiale vi ellers er så glade for i alle andre sammenhænge. Danmark har ligesom alle mulige andre lande brug for eksperter, diplomater, videnskabsfolk, forhandlere, nødhjælpsarbejdere, embedsmænd, efterretningsfolk, politi og forretningsfolk der magter at skabe og bevare alle mulige slags relationer til folk rundt om i verden – ikke bare i den vestlige engelsksprogede verden, men også i Mellemøsten, Pakistan, Somalia og alle de andre steder hvor indvandrere og flygtninge kommer fra. Indvandrere og flygtninge skal selvfølgelig lære dansk, men ligefrem at bruge kræfter på at “opløse” eller “fjerne” de sprogkompetencer vores nye medborgere har med sig, og som vi kan bringe i spil sammen med andre kompetencer i en globaliseret verden, er ikke klog investering i landets globaliseringspotentiale, men alene et udtryk for kortsigtede nationalistiske interesser.

Man kan ikke tie sprog ihjel, men man kan gøre livet besværligt for dem, f.eks. gennem lovgivning. Men hvad skal det til for, når vi, i stedet for at genere, kan få gavn af de sproglige kompetencer vi har fået forærende? Forholdet mellem dansk og minoritetssprog er ikke et “enten/eller” men et “både/og”, ganske som det kan læses ud af den svenske og norske sprogpolitik. Og det synes jeg, regering og folketing skulle tænke over når de nu efter al sandsynlighed giver sig i kast med at udarbejde en ny dansk sprogpolitik.

Litteratur

Bästa språket – den vedtagne svenske sprogpolitik (2005):

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3120&doktyp=betankande&bet=2005/06:KrU4>

Denmark's Second Report on the European Charter for Regional or Minority Languages (2006):

http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/local_and_regional_democracy/regional_or_minority_languages/2_monitoring/2.2_States_Reports/Denmark_report2.pdf

DR's arabiske omtale af licens:

<http://www.dr.dk/OmDR/Licens/sprog/20061009123910.htm>

FINFO <http://www.finno.dk/wwwfinno/html/default.html>

Forslag til folketingsbeslutning om forberedelse af en dansk sproglov (B56) fremsat 6.12 2006.

<http://www.ft.dk/SamB56ling/20061/beslutningsforslag/B56/index.htm>

Københavns kommune:

<http://www3.kk.dk/upload/gfx.nsf/Sundhedspleje/h%C3%A5ndhygiejnebrev%20arabisk.pdf>

Nordisk sprogdeklaration (2006):

http://www.dsn.dk/meddelelser/Deklaration_NR.PDF

Norsk i hundre – et udspil til en norsk sprogpolitik (2005):

http://www.sprakrad.no/Aktuelt/Norsk_i_hundre_Strategiar/

Odense kommune:

http://www.odense.dk/upload/FIråd/integration_ara_web.pdf

Regeringens sproglige redegørelse 2004:

<http://www.kum.dk/graphics/kum/downloads/Publikationer/Sprogredogørelse.pdf>

Skat.dk: <http://www.skat.dk/SKAT.aspx?oID=393285&vID=0&search=arabisk>

TDC: <http://arabisk.tdconline.dk/>

Undervisningsministeriet: <http://www.uvm.dk/nyheder/documents/arabisk.pdf>

Welles, Elisabeth B. (2004): "Foreign Language Enrollments in United States' Institutions of Higher Education", fall 2002, in: *ADFL Bulletin*, vol. 35, no. 2-3/ 2004. S. 7-26.

Økonomi- og erhvervsministeriets kommunikationsguide:

<http://www.kommunikationsguide.dk/>